

**ГЕТЕРОСТЕРЕОТИПНІ УТВОРЕННЯ КОНЦЕПТІВ
РОСІЇ, УКРАЇНИ ТА ГРУЗІЇ В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ
(НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ КНИГИ-НАРИСУ АМЕРИКАНСЬКОГО
ПРОЗАЙКА ДЖОНА СТЕЙНБЕКА «РОСІЙСЬКИЙ ЩОДЕННИК»)**

**HETEROSTEREOTYPICAL FORMATIONS OF CONCEPTS
OF RUSSIA, UKRAINE AND GEORGIA IN PUBLICISTIC DISCOURSE
(BASED ON THE PUBLICISTIC SKETCH “A RUSSIAN JOURNAL”
BY AMERICAN PROSE WRITER JOHN STEINBECK)**

Ничко О.Я.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов*

Тернопільського національного економічного університету

У статті простежуються реконструйовані образи-концепти Росії, України та Грузії американцем-журналістом Джоном Стейнбеком. Внаслідок міжетнічної взаємодії досліджуються бачення ним-американцем моральних, розумових, фізичних і комунікативних якостей Іншого – інших національних груп – росіян, українців і грузинів. Свідомістю публіциста-журналіста вирисовуються найбільш самобутні риси іноспільнот, їхньої індивідуальності – етнічної свідомості Чужого. Узагальнюється етнічний портрет гетеростереотипів.

Ключові слова: концепт, образ-імідж, етнічний гетеростереотип, публіцистичність, етноспільнота, ментальне утворення, публіцистичний монолог, публіцистичний дискурс, антропостереотипичність, соціальна ситуація, між-етнічний контакт, автокомунікація, номен.

В статье прослеживаются реконструированные образы-концепты России, Украины и Грузии американцем-журналистом Джоном Стейнбеком. Вследствие межэтнического взаимодействия исследуются видение им-американцем моральных, умственных, физических и коммуникативных качеств Иного – других национальных групп – россиян, украинцев и грузин. Сознанием публициста-журналиста вырисовываются наиболее самобытные черты иносообществ, их индивидуальности – этнического сознания Чужого. Обобщается этнический портрет гетеростереотипов.

Ключевые слова: концепт, образ-имидж, этнический гетеростереотип, публицистичность, этносообщество, ментальное образование, публицистический монолог, публицистический дискурс, антропостереотипичность, социальная ситуация, межэтнический контакт, аутокоммуникация, номен.

In the article the reconstructed images of concepts of Russia, Ukraine and Georgia by the American journalist John Steinbeck are traced. As a result of inter-ethnic relations the author's genuine American vision of moral, mental, physical and communication skills of the Other – other ethnic groups – of the Russians, of the Ukrainians and of the Georgians are researched. The publicist's consciousness delineates the most distinguished features of the alien communities, their foreign ethnic identity and their ethnic conscience. The ethnic portrait of heterostereotypes is generalized.

Key words: concept, image, hetero-image, ethnic stereotype, publicistic style, ethnic community, mental formation, publicistic monologue, publicistic discourse, anthropostereotype, social situation, interethnic contact, auto communication, nomina.

Постановка проблеми. Уперше досліджуються образи-іміджі етнічно чужих народів, представників інших етносів, зокрема росіян, українців і грузинів, у творчій свідомості американського письменника Джона Стейнбека з перспективи утвердження ним етнічних гетеростереотипів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лауреатові Нобелівської премії присвячено сотні наукових досліджень світової науки, та жодне з них не розглядає його творчість через призму імагології як відбиття образів іншого у свідомості письменника, як письменникову рецепцію СВОГО та ЧУЖОГО, а його стейнбекова-авторська опозиція («Ми»-образ – автостереотип – «Вони»-образ – гетеростереотип).

Постановка завдання – відтворити авторський концепт росіян, українців і грузинів на основі публіцистичного монологу американського письменника «Російський щоденник», який дає багатий матеріал для досягнення поставленої мети. Стан дослідження проблеми в українській і зарубіжній науці підтверджує не лише актуальність цієї теми, але й її новизну. Для імагологічного дослідження гетеростереотипів росіянина, українця та грузина у творчій свідомості Стейнбека ми взяли фрагменти активно критикованої в колишньому СРСР книги “A Russian Journal” (1948) («Російський щоденник»), «правдивого, відвертого репортажу» [10], який знаменує заключну частину військової журналістики Стейнбека. Щоденник, як форма документалістики,

як жанр документальної літератури, своєрідне мистецтво узагальнення, виступає як обговорення певних суб'єктивних авторських критеріїв та оцінок... щоденним спостереженням за оточенням, раз і назавжди зафіксовані моменти життя... без домислень (К Танчин); реконструювати концепти Росії, України та Грузії в публіцистичному дискурсі Стейбека-журналіста, дослідити бачення ним стереотипних, прикметних рис росіян, українців і грузинів. «Російський щоденник» – це своєрідні мандрівні нотатки, з думками й оцінкою американським письменником поствоєнної Росії, України та Грузії, його співчуттям, співпереживанням і розумінням простого люду; вираженням суб'єктивним авторським фактором, цупким журналістським поглядом письменник зі своєрідною публіцистичністю схоплює кожну почуту та побачену деталь побутового життя цих слов'янських народів.

Виклад основного матеріалу. Російські лінгвісти (М. Піменова, О. Гришина, О. Орлова, О. Коптякова та інші) останнім часом популяризували наукові дослідження «країна, очима жителів іншої країни» (М. Химирець). Звісно, американський письменник, перед тим як вступити на російську землю, був наділений певними стереотипними уявленнями, а точніше – неймовірними чутками про Радянський Союз. Відомо, що етнічні стереотипи надзвичайно стійкі, але під впливом соціокультурних змін чужі народи та реальність їхнього життя оцінюються нами по-іншому, видозмінюються. Мовимо про поствоєнний період відвідин Джона Стейнбека Радянського Союзу.

Стейнбека умить захопив жвавий процес оновлення, відродження міста; привабили неозорі, безмежні простори поза столицею, славнозвісна велика територія повоєнної Росії. Концептуально та метафорично автор виражає реалістичний пейзаж цієї країни: «... земля лісів й краплених у них фермерських угідь, небілених хатинок по селах і яскраво жовтих скирт соломи» [10, с. 13]. З індивідуально-авторської розповіді дізнаємось, що своєрідний образ-концепт Москви постає поєднанням величі й простоти. Лінгвокогнітивно у свідомості автора російська столиця постає певним ментальним утворенням побачених реалій: «Це місто величних нових будівель і маленьких старих дерев'яних хатинок із вікнами, обрамленими дерев'яним мереживом, дивне, похмуре місто, сповнене характеру» [10, с. 33].

Автор, перебираючи на себе роль очевидця, доповідає як усе було насправді:

«Але, незважаючи на метушню й підготовку, люди на вулицях здавалися стомленими. Жінки

мало користувалися макіяжем або зовсім були без нього, отож і одяг був відповідним, але не дуже привабливим. Більшість чоловіків на вулицях були одягнуті у військове вбрання, але не служили в армії. Вони були демобілізовані, і мундири були єдиним одягом, який вони мали. На військовому вбранні не було пагонів, ні знаків розрізнення» [10, с. 19].

Росіяни вразили його своєю убогістю, простою та невибагливістю, «серйозністю», понурими головами, надмірною квапливістю на дорогах. Зрозуміло, адже під час будь-якого історичного потрясіння люди з бідних селянських родин важко зводилися на ноги, багато працювали. Але у народній творчості, у танцях, чулася розкутість, волевиявлення чисто народних традицій, здавалося, у них розкривалися протилежні буденній сумбурності веселі, життєрадісні сторони вільної слов'янської душі: «*Двоє російських солдатів танцювали неймовірно швидкий танець разом, притупуючи ногами й розмахуючи руками, справжній фронтовий танець. Голови у них були поголені, а чоботи виблискували глянцем. Вони шалено танцювали, червоне, зелене, голубе світло спалахувало на танцмайданчику»* [10, с. 66–67]. Звісно, що така суворість і серйозність, особливо жінок і дівчат, пов'язана з «хвилею» моральності, принципами поведінки в країні, які не дозволяли жінкам поводитись екстравагантно, а скромно й просто, невибагливо. Хоча авторська автокомунікація виступає фрагментарно в щоденнику, набором щоденникових фрагментів, так-званим *іншим Я* (О. Матвеева) коло читачів завжди сприймає події як ціле, бачить між ними зв'язок.

Свій публіцистичний монолог письменник продовжує спогадами про інший вражаючий слов'янський народ – Україну. Перед очима письменника пройшла рівна, наче долоня, територія, на якій вилися річки й струмки, рівнина, без жодного пагорба й височини, низина, що простягалася до округлого безмежного горизонту: «*Величезна житниця Європи, століттями жадана земля, безкраї поля відкрилися перед нами, жовті від стиглої пшениці й жита...*» [10, с. 50]. Тож автор вдається до відомої цитації загальновідомого образу-концепту України, підкреслюючи *номен* (А. Колоколова), створений не ним, тобто використовує *чуже мовлення* в публіцистичному тексті. Ці так звані анонімні номінативні одиниці, на нашу думку, допомагають об'єктивувати бачення країни автором. Вочевидь, автором таких колективних висловлювань виступає сам народ, який говорить про свою країну, та письменники. Ампліфікаційно вживання таких *номенів* могли

служувати письменнику-публіцисту для підкріплення його власних спостережень, розширюючи при цьому новими уявленнями автора про зображану країну, збагачуючи при цьому й світову публіцистичну картину.

Ведучи свій публіцистичний дискурс, спостережливим оком письменник не мінає незмінну частину української оселі – пасіку, поряд із садом, квітами, грядками овочів. Стейнбек мав нагоду познайомитися з пасічником, який проживав у невеличкому курені на лузі серед сотні вуликів, гордим трудівником, який багато років займався бджільництвом: *«Старий бородатий пасічник із бджолярськими сітками квапливо підійшов до нас. Ми надягнули їх і сховали руки в кишені. Бджоли сердито гуділи навколо нас. Старий бджоляр відкривав вулики і показував нам мед»* [10, с. 76]. Так письменник дізнався про ще один цілющий продукт українців, своєрідний український еліксир здоров'я – мед, яким щирий пасічник не забарився пригостити гостей: *«Тоді він повів нас до свого невеличкого куреня і закрив рядниною вхід, далі він нарізав великі скиби українського запашиного житнього хліба, помастивши його медом, дав нам скуштувати»* [10, с. 77].

Письменник-публіцист намагався заглибитись в етнічну самосвідомість українців, підкреслюючи їхні самотні риси. Гетеростереотипні образи та уявлення про цю самотню слов'янську націю Стейнбек презентує комплексно: заглиблюється в зовнішній вигляд представників цього народу, особливості способу життя та трудових контактів. Побувавши в гостях в одній українській родині, у могутній статури господаря він помітив відмітку війни. Властивість гетеростереотипів – антропостереотипність (О. Корнієнко), тобто обумовленість стереотипу зовнішнім виглядом індивіда, була спостережена автором-публіцистом: *«Господар – чоловік біля п'ятдесяти років, з високими вилицями, світлим волоссям, і глибоко посадженими голубими очима. Він був одягнений у гімнастюрку, підперезану широким партизанським ременем. Його перекошене обличчя свідчило про важке поранення»* [10, с. 80]. Зовнішність несе в собі інформацію про етнічну приналежність суб'єкта. На рівні буденної свідомості зовнішній вигляд представника іноспільноти пов'язаний із психічними особливостями людини [3]. Тут помічаємо трансформацію етнічного стереотипу, зумовленою об'єктивною реальністю, а саме – поствоєнним станом. На основі цього створюється своєрідне міжетнічне спілкування, підкреслюються комунікативні та моральні якості українців.

Завдяки взаємній цікавості, за наявності атмосфери відкритості й довіри Стейнбек стає гостем за щедрим, багатим українським столом. Напрацювавшись за цілий день, українці з неабияким апетитом споживали їжу, відновлюючи сили для наступного трудодня. Бо славнозвісна українська гостинність, щедрість української душі зводиться до невтомних, затишних, невгамовних українських господинь, справжніх майстрів кухарського вміння, які, здається, клопочуться день і ніч, щоб догодити гостеві. Столи, як пригадує Стейнбек, були заставлені стравами. Він просто страждав від переїдання: *«Український борщ, який сам по собі є стравою, ретельно смажена ячня із салом, порізані свіжі помідори й огірки з кільцями цибулі, гарячі млинці із запашиного житнього борошна, мед, фрукти, ковбаси – усе відразу ставилося на стіл. А тоді господар наповнював склянки перцівою, горілкою настояною на перцеві, з насінням, що додавало їй аромату. І тоді він кликав до столу дружину і двох невісток, вдів його синів, що загинули на фронті. Далі він подав усім по склянці горілки»* [10, с. 81]. У післявоєнний час кожна українська родина не забувала пом'янути тих, кого втратила в час війни, що стало поствоєною, застільною традицією.

Описуючи своє перебування в гостях у знаменитій на все село кухарки «Мамочки», Стейнбек зазначає, що щедрість, гостинність, хлібосольність українців лилася аж через край, і ледве його тарілка наполовину спорожнялася, її вмить наповнювали до краю: *«Ми помирили від переїдання... Вона (Мамочка – О. Н.) нагодовувала нас до смерті» ... Мамочка – одна з найкращих і найбільш відомих у всьому селі кухарок. Приготована нею їжа була незвичайною. Вечеря розпочалася зі склянки горілки, а на закуску подали солені огірки й домашній чорний хліб, а також український шашлик, який Мамочка дуже смачно зробила. Тут же стояла велика миска з помідорами, огірками та цибулею; подавалися маленькі смажені пиріжки з кислотою вишнею, які треба було поливати медом – національна страва. Ми пили парне молоко, чай і знову горілку. Ми об'їлися. Ми їли маленькі пиріжки з вишнею і медом, поки очі не ползли на лоба...* [10, с. 97, 101]. *Довгий стіл був заставлений їжею. О другій тридцять ранку нам запропонували таке: знову горілку в стаканах і солоні огірки, смажену рибу із сільського озера, маленькі смажені пиріжки, мед і чудовий картопляний суп. Ми вмিরали від переїдання і недосипання...* [10, с. 97, 101].

Тож Стейнбек зупинився на найбільш вражаючих, самотніх рисах національного характеру

українців. Під час таких міжетнічних контактів американський письменник виражає своє емоційно-оцінювальне ставлення до представників цієї етнічної групи. Письменник-публіцист-документаліст виніс із таких застільних розмов багато приказок, народних прикмет, серед яких йому сподобалися дві, які якраз і підкреслюють пристрасть українців смачно, ситно й поживно попоїсти. Американський письменник підтвердив своїм досвідом і двома українськими народними афоризмами певну стереотипну рису українця – “*heavy eater*” (той, хто багато їсть): «*Найкращий птах – ковбаса... Індик – не достатня птиця, для одного він трохи завеликий, але для двох – замалий*» [10, с. 65].

Країна, розташована на Кавказі, біля Чорного моря, вербалізовано виступала у свідомості Стенбека-журналіста як «*Магічна Грузія – неначе інший земний рай, з прекрасним кліматом, багатою землею і маленьким власним океанчиком*» [10, с. 144]. Марили нею повсюди – як у Росії, так і в Україні. Усі мріяли потрапити туди, щоб відновити сили та власне здоров'я.

Стереотипно та схематизовано про грузинів мовлять як про «*суперменів, знаменитих пиятик, відомих танцюристів, прекрасних музикантів, трударів і звісно ж коханців*» [10, с. 144]. Звичайно ж, у таких оціночних судженнях зафіксовані психологічні особливості та поведінка національної групи, моральні, розумові та фізичні якості, що виступають продуктом соціальної ситуації.

Відвідавши грузинську ферму, автор пробує окреслити особливості управління нею, яка нагадує відразу йому принцип управління американської корпорації. Тож, за спостереженнями Стейнбека, там є свій керівник, рада директорів і службовці. Робочі живуть у нових, чистих житлових будинках. У кожній родині своя квартира, а працюючі жінки можуть влаштувати дітей в дитячі ясла.

У місті Батумі – тропічному місті, місті пляжів і готелів, місті парків і затінених деревами вулиць – письменника-публіциста зацікавила плантація з вирощування чаю, яка, на його думку, нагадувала йому підприємство з вирощування чаю. Чайні сади та чайні фабрики вважаються однією з найбільш важливих галузей промисловості цього чарівного краю. Керівник був діловою людиною, за міркуваннями Стейнбека, справжній керівник філією американської компанії: «... Переважно обробляли землю чоловіки. А чай збирали жінки, завдяки їхнім рухливим пальцям. Жінки рухалися довгими рядами уздовж борозен; працюючи, вони співали, перегукувалися та виглядали дуже барвисто. Серед робітниць була дівчина, яка

отримала медаль у змаганні зі збору чаю, її руки носилися над чайними кущами з блискавичною швидкістю, вона збирала свіжі зелені листочки та складала їх у кошик. Темна зелень чайних кущів і кольоровий жіночий одяг нагадували дуже красиву картину на схилі пагорба. Біля підніжжя пагорба стояла вантажівка, на якому свіжозібраний чай відвозили на фабрику...» [10, с. 177].

Ось так зафіксувалися у свідомості автора-публіциста образи-гетеростереотипи грузинів унаслідок міжетнічного спілкування з ними: «... Ці приголомшливі грузини нам не рівня. Вони могли переїсти, перепити, перетанцювати й переспівати нас. У них вирували шалені веселоці італійців і фізична енергія бургундців. Тропічний клімат не применшує їхню життєздатність, а скоріше підсилює її. І ніщо нездатне зруйнувати їхню індивідуальність й волю...» [10, с. 183].

І тут Стейнбеку випала нагода побувати на застіллі грузинів, яке він спершу помилково уявляв простим перекусом із келихом вина: «*Двоє гарних дівчат вийшли з будинку з глечиками води. Вони полили воду на наші руки, щоб ми помили обличчя й руки. Дівчата простягли білі рушники, вишиті червоною ниткою, щоб ми витерли об них обличчя та руки. Ми увійшли в будинок. Проїшовши коридором, ми зайшли у велику кімнату. Кімната була обвішана тканими виробами яскравих кольорів; кілька моделей нагадали нам індійські попони. Підлога була вкрита циновою, яка нагадувала мексиканський плетений хідник. Довжина столу приголомшила нас. Він був довжиною близько чотирнадцяти футів і був нагромаджений їжею... Це, на мою думку, була єдина гостина, де подавали смажену курку на закуску і де кожна закуска складалася з половини курчати. Далі подали холодну варену курку, залиту смачним холодним сметанним зеленим соусом зі спеціями. А потім подавалися сирні палички, салати з помідорів й грузинські солені огірки. А за нею – соковите рагу з ягняти полите густим соусом. А згодом – топлений сільський сир. Стіл був завалений боханцями плоского грузинського житнього хліба, неначе фішки для гри в покер, а середина святкового столу була нагромаджена фруктами, виноградом, грушами та яблуками. І найстрашніше було те, що все це було дуже смачне, й нам кортіло спробувати всі ці нові смаки й відчутти їхні аромати...*» [10, с. 179].

Стейнбек зацікавився особливістю частування грузинів, спробував тісно співіснувати з ними, поринув у їхню самотню традицію оголошення тостів. «*Нас познайомили із двадцятьма гостями, і ми сіли за стіл... Ось тут ми і зіткну-*

лися з труднощами. Якщо ми не хотіли їсти, нас заставляли це робити, якщо ж ми щось куштували, наші тарілки наповнювалися миттєво. Водночас гості передавали один одному графини місцевого вина, яке було надзвичайно насичене та смачне, легке й запашне, і воно, напевне, і врятувало нас. Опісля кількох чарок вина наш господар встав із-за столу, його дружина прийшла з кухні та стала поруч із ним, привабливої зовнішності чорноока жінка, з вольовим обличчям. Управитель ферми випив за наше здоров'я і за благополуччя Сполучених Штатів. Тоді він призначив свого найкращого товариша тамадою – майстра оголошувати тости. Далі ніхто тости не оголошував за столом. Якщо хтось із гостей бажав оголосити тост, він повинен був передати слово тамаді, якого обрали за майстерність оголошувати промови й тости. Це спрощувало гостям насолоду трапези... в кінці тосту розливалось вино і всі ставали із-за столу, торкаючись склянок один одного. Був також і досить тісний грузинський тост. Кожен чоловік, тримаючи склянку, зв'язував руку зі своїм сусідом і пив зі своєї склянки...» [10, с. 182]. Так автостереотипно ця етнічна спільнота підкреслила найбільш самобутні риси свого національного характеру.

Американський письменник-публіцист детально зупиняється на іншій особливості поведінки за столом, реальних характеристиках цієї етноспільноти: «Грузини, з якими ми познайомилися, поводяться неначе уельці. У застільній компанії, яка, скажімо, складається з десяти людей, семеро з яких обов'язково наділені співучим голосом. І за цим столом розпочався спів, чудовий хоровий спів. Вони співали пісні грузинських гірських пастухів і старі бойові пісні. Вони співали неначе професіонали, хоча ними не були. Тоді темп пошвавився, і двоє чоловіків взяли крісла та перевернули їх над колінами й почали барабанити по них. Так розпочались танці. Жінки вийшли з кухні та почали танцювати, а чоловіки вистрибнули зі столу й почали також танцювати. Вся музика складалася з хору чоловічих голосів і тарабанення дниц стільців і плескоту в долоні. Це була чудова танцювальна музика. Вони тан-

цювали традиційні грузинські танці. Іноді чоловіки танцювали на одинці. Іноді й жінки. А іноді танцювали в парах...» [10, с. 182].

Висновки. Отже, побувавши на слов'янській землі, оцінивши радянську російсько-українську повоєнну дійсність, Стейнбек збагатив свій письменницький досвід «безпосереднього очевидця та спостерігача-експериментатора». Спілкуючись безпосередньо з простими людьми, відвідуючи колгоспи в повоєнний період, він на власні очі побачив страшні воєнні збитки, руїни, людські жертви, адже багато людей, скалічених війною, стало інвалідами. Відсутність чоловічої половини населення давалася взнаки. Жінки виконували практично всю роботу – мужні, витривалі, повносили слов'янки, котрих Стейнбек наділяв істинними героїськими якостями. Москвичі видалися йому надто бюрократичними, стриманими, холоднокровними, поміркованими, яким навіювали свято вірити в те, що уряд є добрий, правильний, надійний і робить все на благо людям, і вони повинні підтримувати його, вірити в нього. Натомість, немов вирвавшись із всюдисущих лещат, він віднайшов відносний спокій серед блакитнооких, жвавих, моторних, життєрадісних українських трударів. Вони вразили його своєю відкритою посмішкою, своїм щирим і простосердечним сміхом, своєю аж через край гостинністю, господарністю, хазяйновитістю, оптимізмом, жартівливістю, миролюбивим і дружлюбним характером, енергійністю, бадьорістю духу, працелюбністю. Інша етнічна спільнота – грузини – темноокі, з циганською зовнішністю, з блискучими зубами та довгими носами правильної будови, чорним хвилястим волоссям – вольові кавалеристи та запеклі воїни, нація поетів, музикантів і танцюристів – краще вдягалися і виглядали краще, ніж сумбурні росіяни. Яскравий одяг грузин, жінки в кольорових косинках, чисті міста, неторкані війною будівлі неймовірно вразили публіциста. Життєдайна енергія та живучість, країна привілейована самою природою, магічна Грузія та її чарівне населення зосталась у свідомості американця-публіциста як один із найбагатших і найкрасивіших куточків земної кулі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колоколова А.О. Роль інтертекстуальних зв'язків у радянській публіцистичній номінації країн. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: «Філологія». 2010. № 901. Вип. 59. С. 173 – 179.
2. Коптякова Е.Е. Германия в национальных стереотипах русских и американцев. Политическая лингвистика. 2008. Вып. 1(24). С. 129–132. URL: <http://www.philology.ru/linguistics1/koptyakova-08.htm/>
3. Корнієнко О.М. Етностереотипи в міжетнічному спілкуванні/ Екзистенційні та комунікативні питання управління: мат. Міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Суми, 23–25 січня 2014 р.) / Відп. за вип.: О.М. Теліженко, В.М. Вандишев. Суми: СумДУ, 2014. Ч.1. С. 121–122.

4. Матвєєва О.О. Жанрова специфіка літературного щоденника. Літературознавчі обрії: праці молодих учених. Вип. 17. К.: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2009. С. 41–47 (0,5 др. арк.).
5. Пименова М.В. Концепт «УКРАИНА» (на матеріалі російських СМІ). Политическая лингвистика. 2007. Вып. 2 (22). С. 52–60. URL: <http://www.classes.ru/philology/pimenova-07.htm>
6. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с.
7. Танчин К.Я. Щоденник як форма самовираження письменника: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.06. «Теорія літератури». Тернопіль, 2005. 20 с.
8. Benson J. J. The True Adventures of John Steinbeck, Writer. New York: The Viking Press, 1984. 1038 p.
9. Fensch T. Steinbeck and Covici. The Story of a Friendship. Vermont: Paul S. Eriksson Middlebury, 1979. 248 p.
10. Steinbeck J. A Russian Journal. New York: Penguin books Inc., 1999. 212 p.